

FODOR ANDRÁS

ZALÁBAN...

Naplórészletek A HETVENES ÉVEK-ből

1975. IV. 21. Hétfő. Zalaegerszeg

Meghívásom a Költészet Napja ürügyén a József Attila Általános Iskolába szól. Az igazgatóhelyettes Janzsó Éva kicsiny, de igen életre való teremtés. Hasonló eredeti figurák veszik körül. Ahogy a szép kertes házak közt a Vizsla parkon át, a virágzó fák alatt megyek a hölgyekkel cseresznyepálinkázni, megérint a zalai világ közvetlen légköre. Ilyesmit éltem meg Rádón, Nagypapornakon is legutóbb Madaras Jenő jóvoltából. És Odryné fantasztikus története! Ez aztán a személyiség! Nemhiába kétszer ejtették fejre. Először éppen születésekor, 1933. március 15-én, amikor a *Himnusz szavára* Gellénházán ő is megszólalt. Apácákhoz járt, meg Sík Sándorhoz órákra. Amikor nem engedték tovább tanulni, 50 forinttal lekenyerezte a portást a Népművelési Minisztériumban, hagyja őt bejutni Révaihoz. Fújta neki a *Marxizmus, népiesség, magyarságot*.

- Most mondjon valamit magáról! Nosza, elkezdte az önéletrajzát s a miniszter dőlt a nevetéstől, s titkárnőjével fölvetette a hölgyet a Rezi Károly úti iskolára. Aztán még sok kacifántos történet következik. Férje, a tamburmajor, ki úgy szöktette meg, igazi Odry-leszármazott. (Nem a 21 számon tartott törvénytelen nemzés közül való.)

A városi gyerek- és ifjúsági könyvtárban Nyakasné Thury Klára egykori jóismerősöm biztonságát, humorát is élvezhetem. Minden szavaló gyerekével szót tudok váltani. Műsoruk kitűnő. Pécsi Gabi is itt volt, karon fogva kísér a városba. Egy plakátoszlopon meglátom, hogy a kaposvári Csiky Gergely Színház szerepel itt. Hoppá! Beszélnem kell okvetlenül Molnár Piroskával! Odamegyünk hozzá a művelődési házba. Már a szemüvegéről leolvasom: nem számíthatok rá Nagy László hónap végi szerzői estjén. Fölajánlja viszont, hogy az érte jövő filmgyári kocsiával én is utazhatom Pestre.

Előadás után hamar előkerül. Szívesen, értelmesen válaszolok kérdéseimre. Csak az nem derül ki: Ötvös Pétertől valóban válóféltben van-e.

1975. VIII. 22. Péntek. Bece-hegy

Messziről mutatom Csűrös Miklósnak a *Két oszlopo*\, mely nem fehérlik már úgy mint régen, belenőtt a környezetbe. Takáts Gyula nem csak észlelte érkezésünket, de keresztbecsíkos trikójában elénk is jön a kapuig, kezében a fehér ellenzős sapka. A pince előtt most nem ülünk le stációzni. Miklós kap egy fonott üveg bort, élvezettel nézi a krétával díszített hordókat. Egyikre nevetős napot rajzolt a jókedvű gazda. A jókedvű érződik a fönti ház tájékán is. Loncika magához öleli az elsőként érkező Jánost: - Hogy dobog a kis szíved! - Futottam...

Gyula minden mozdulatán, házigazdai sürgölődésén érzik az elégedettség. Feleségétől hallom először, nagyon szépnek tartja Miklós róla írt dolgozatát. - Ilyen még nem volt. - Kitűnő az írásod! - kontráz az illetékes. Miklós elismeri, a bor is, a látvány is szebb-jobb itt, mint Szenfgyörgy-hegyen. Gyula arra beszélne rá a fiút, ne adják föl az ottani javakat, legalább a ház maradjon, kis szőlővel.

Gyula előhossa a *Száz nap a hegyen*\ s kis versmagyarázatot tart az érdekes tanítványoknak. Miklós szinte kívülről tudja a *heszperidák kertjén innen*\. Elég szép Csányi kritikája, Tüskésé is jó a Dunántúli Naplóban, annál le-sújtóbb a vélemény Laczkó András „Tiszatáj”-beli dolgozatáról.

Kellő időben kapjuk a töltött káposzta ebédet. A gyerekeknek nagyon tetszik a rásütött szalonnakoszorú. Szorgosan hajtogatom a bort, de a dioniszoszi felszabadító élményt most nem kapom tőle. írunk három társaslapot Bullának, Kormosnak, Szásznak. /Imre minap, „Magyar Hírlap”-beli Vaspróba-ismertetőjében olyan várakozáskeltően írt, mintha Kaposvár új Nagyváradként bontakoznék a horizonton./

Gyerekeink a remek messzilátóval szórakoznak. Igen szép a felső kertbeli kirándulásunk. Pompás-tiszta az atmosféra. A szigligeti hegyek árnyéka már ringadozik az öbölben. A fiúk fantáziáját foglalkoztatja, hogy a vaddisznók le szoktak jární a tetőről, a ciszternának dörgölve hátukat, feneküket. Gyula elővette a Bacchus könyvet is az *Osztályrészem 177. évfordulóján*. Feljegyzések, s ha az AGFA film is úgy akarja, szép felvételek maradnak kirándulásunkról.

1976. VII. 19. Hétfő. Bece-hegy

Beszélgőtársnak szegődtem Takáts Gyula televíziós portréfilmjéhez. Nagypál Endre rendezővel, Bihari Sándor szerkesztővel a fonyódi Delta-Étteremben elköltött ebéd után, déli egy órakor végre útnak eredünk Keszthelyen át a Szépkilátó /Györök/ felé. Ott lebzsel a stáb műszaki része. Ők már találkoztak Gyula bácsival, ki a helyszínen /pár száz méterrel odébb/ matrózos ingben, gatyában, borral, barackkal fogadja a társaságot. A málhahordozók közt iszonyú pofák vannak. - Összehajtható tábori fapicsa - mondja az egyik nőre Sándor. A rendező és Schnöller Géza

operatőr normálisan viselkedik, mindkettő akceptálja, hogy a környezetet a portré részeként kellene beiktatni, de nekik az alsó pince melletti stáció jobban tetszene. Csakhogy annak közelében ma reggel építkezni kezdtek. Jobb volna fentről befogni az öblöt. Ez viszont Gyulának nincs ínyére, mert nem természetes helyzetbe kerülne. Ő kint a platón sose szokott ülni... S még hogy valami napellenző baldachint húzzanak a fejük fölé? - Nem lehet megoldani. Én tudom... gyakorlati ember vagyok.

Szó ami szó, fölveendő filmünk hőse úgy viselkedik, mint egy mérges kakas. Hol itt, hol ott ugrál ellene a tervnek, mármár én csitítom, hangolom, pedig magam is eléggé szűkölök. A nap járásának kellő tanulmányozása után abban maradunk, hogy holnap két óra körül kezdünk teljes szereléssel.

VII. 20. Kedd. Bece-hegy, Keszthely

Félhárom felé munkába állunk. A tegnapi sok tanakodásnak mára semmi értelme. Olyan párás lett a szigligeti öböl, hogy háttérként nem alkalmazható. Maradunk hát a két oszlop között. Nyakamba akasztják a mikrofont. Sanyi ötletére Gyula a *Száz nap a hegyen* egyik versét /*A hegy segít lélegezni* címűt/ olvassa föl, utána próbálok úgy kérdezni, hogy a somogyi gyerekkor szóba kerülhessen. Ez persze erőltetett ügyködés. Bihari az első tekercest használhatatlannak tartja. Újra akarja mondatni a verset, engem meg arra kényszerít: bele se nézzek a forgatókönyvbe. Induljunk ki az itteni környezetből. Gyula nagyon mérges, de az indulat érdekes, friss megfogalmazásokat hajt ki belőle, én is utána tudok menni. A második tekercsnél a mögöttem ülő szerkesztő már vállon is vereget. A tabi, kaposvári idők emlékei szinte filmszerű elevenséggel sorjáznak. A pécsi egyetemi évek adatszerűbbek. Fülep külön megdöbbentése, hogy a tanárok sorában őt említi elsőnek. Kényes téma a vidéken maradás megokolása. A „hogy bírtad ki?” kérdést Bihari utólag sértőnek találja. Végtére Kaposváron is emberek élnek.

A fesztelenségre ügyelés közben nem látom magunkat kívülről, de a kissé didaktikus hangot leszámítva eléggé felszabadult beszélgető partnerem. Kivált ott, ahol embert /Lázár tanárt, vagy Rippl Rónait/ jelenít meg. Ősz hatját olykor kócolja a szél. A rendező bízta: kérdezzem meg, milyen lesz a holnapi idő, mert hogy Tapolca felé dörög, borul. Gyula szakszerűen kifejti, de ezen a részen egy csöpp se fog esni. /Be is válik jóslata./

Félhat felé abbahagyjuk. A hangulatból úgy látom, nem dolgoztunk rosszul. Gyula nyakába akasztja a Liberátor pilótától szerzett harminc-egynehány éves, foszladozó tarisznyáját, ő is jön velünk vacsorázni a győri Vadász vendéglőbe. Rántott pontyot kérek. Az operatőr Géza ül velem szemben. Igen szimpatikus fiú, felesége Szabó Kinga kerámikus. Miatta kérde, hogy lehetne privátim bejutni a kaposvári múzeumba. Volt igazgatója, Gyula erre nem tud felelni. Totális rossz viszonyban van már utódával, akit pedig ő vitt oda, aki a somogyvári ásatások mellett semmivel sem törődik, aki mellől három év alatt gyenyen mentek el.

Ahogy visszaérek szállásunkra a Helikonba, képtelen vagyok beleilleszkedni a félmeztelen külföldiek világába. Elindulok a sötétedő városban toronyiránt Sáringer Gyuláékhoz. A nagybajomi tanító fia, aki Szigetvári Jánossal és velem ugyancsak a sor végen állt, ha nyolc évig együttjáró osztályunkat nagyságrendbe szedték - alighanem a legnevezetesebb osztályársunk. Rovaretológusként már régóta nemzetközi hírv. Mindeközben szerény, művelt és szeretetre méltó. Ahogy becsengetek hozzá, ezzel a felkiáltással ölel át: -Van telepátia! Tegnap vette meg, olvassa is már Stravinszky monográfiámat. Előkerül a pedagógus feleség is, kit első látása óta igen vonzónak tartok. Jólesik az érzelmi és szellemi légkör, amivel a házaspár körülvesz. Kitűnő könyvtára van Gyuszinak. Némileg büszke lehetek az önképzőkörünk által benne is fölkellett sokoldalúságra, mert hogy Németh László összes művei mellett gazdag lírai, képzőművészeti és filozófiai anyag sorakozik. Könnyeden beszél Heisenbergéről, álmélkodik Fülepen. /Alig tudta beszerezni műveit./ A feleség Marquez *Száz év magányát* dicséri. Hallom laboratórium igazgatóságából az egyetem is magához akarta emelni. 3:0 arányban szavazták meg tanári kinevezését, de a helyi pártbizottság tiltakozva közbe lépett. Hogyan taníthatna S. Gy., aki a gyerekeit hittanra járattja? /S. Gy. *jelenleg a Pannon egyetem rektora. F.A. 1994.*/

Szobatársam, Sanyi, elalvás előtt sokat nyüglődik. Nem szereti az írók egymást pocskondiázását, inkább közéjük sem áll. Afféle tömbökön kívüli. Csűrősről nagyon sok szépet hallott az „Új írás” szerkesztőségében. Kalász, ki most beszegődött idegen nyelvű szerkesztőnek, azt mondta, ahogy ő, úgy még senki sem írt róla.

S valamit még el kell mondani Bihariról: sok Juhász Ferencet szapuló pályatárs közt, íme valaki, aki rajong érte. Minden vele kapcsolatos negatívumot az irodalmi élet átkos, rosszindulatú híresztelésének tart. Aczélhoz is Csoóri jár vacsorára és Pilinszky futkos minduntalan. Eltörölte a jövedelemadóját? Miért nagyobb baj ez, mint amikor Déry-ét törölte el? Szerinte nála okosabb, műveltebb, jószándékúbb ember nincs. Ő soha senki ellen egy kurva szót se mond. Amikor a tévétől odamentette őt az „Új írás” vers rovatához, arra utasította, mindenkitől kérjen kéziratot. S hogy tud örülni egy-egy elkészült új számnak. S vannak mégis, akik negligálják invitálását, nem adnak írást. Csoóri még csak nem is válaszolt neki. Csanádi, Benjámin, Nemes Nagy Ágnes is negligálják Ferenc nemzetmentő törekvéseit, pedig ő azért nyilatkozik folyton, azért vállal annyi társadalmi szereplést, hogy a kihaló öregek után a szükséges integrálódást eszközölje. - Adja Isten, hogy ne csalódj benne, mondom, mielőtt elaludnánk.

VII. 21. Szerda. Bece-hegy

Bihari megint elégedetlen velünk. Vérről, izzadságról szeretne hallani, mindenáron drámát, válságot szeretne látni, de hát költőnk életéből ezek a motívumok hiányoztak. - Én nem voltam az a koldusfajta... Én nagyon jól éreztem magam vidéken... A tőlem várt provokálásoknak tehát nincs értelme. Az elhallgattatás időszakáról se beszélhet T. Gy. olyan nyíltan, ahogy Sanyi várná. Nagy László védett helyzetből beszélt, neki az eltévelyedés éppúgy dicsősége, mint a megvilágosulás. Gyula nem mondhatja el a *Levelek egy fiatal költőhöz* értelmét (melyeket, most árulja el, és nyegében hozzám írt). /*A Hét levél a költészetről 1949-ből való F.A. 1994.*/ A Márciusi Frontról eleinte semmit se akar mondani, de aztán nekidurálja magát. Vallatom a prózájáról is. Bajlódunk egy aggregátorral permetező pasas miatt. Éppen az Egryről való beszélgetést kíséri éktelen morgása. A versek közül kedvem szerint a *Vihar előtt* hangzik el. Fél hat tájban sikerül az utolsó kérdést úgy föltennem, hogy válaszként elhangozhat rá a hibátlanul citált *Új Thermopülé*. Az utolsó résszel szerkesztőnk is elégedett. Ehetjük a kosár barackot, ihatjuk a mára rendelt bort. Gyula nem látszik nagyon kizsigereltnek. Szerinte is meglepően tiszteletteljes volt a stáb, Sanyi hisztériái megbocsáthatók, végtére ő volt a spiritus rector. Őszintén lelkesedett a végzett munkáért. Ahhoz képest, hogy 3000 forintot kap érte, rengeteg munkája lesz még a vágással. /*Nem lett, mert a laboratóriumi előhíváskor a felvétel teljes anyaga tönkrement, csíkossá vált. Meg kellett ismételni a forgatást 1978-ban. F. A. 1994.*/

1977. III. 7. Hétfő. Nagykanizsa

Tüskés szerzői estjéhez már délelőtt megérkeztem. Tibor ajánlja az állomástól közlekedő buszt, de én ragaszkodom a gyalogláshoz. Így ő mindjárt elkezdheti időbeli kószálását az emlékek vidékén. Hatéves korától kanizsai volt. Ebben a nagy vasutasházban laktak először - mutatja. Játzóterük a zsidótemető mögötti Práter, ott voltak a futóárkok is. 1944 őszén megszórták az állomást bombákkal, tovább kellett költözniük a Csány utcába. Onnét meg az 1946-ban hazatért lakó miatt mentek tovább a mostani, *slumosodó* környezetű Eötvös térre.

Az Ady utcán (Pék Pál lakik itt) most megyek át először gyalog a központ felé, közben Kanizsa újkori történelme is elém gomolyodik. Trianon után még élénk kereskedelmi élet volt itt, tele üzlettel, banképülettel, de aztán a rákosista években, a jugoszláv közelség miatt nem volt semmi korszerűsítés. Most igazodom el igazán a város tengelyén. Lassan kaptatunk fel a Kisfaludi-Stróbl szobortól a Kerényi-féle új Szentháromság-szoborig. Mintha a Kissné-féle házba lépnék Kaposváron, a hosszú proletár menhelyre. Az itteni házba már két cigány család is betelepült. Tibor hiába próbált óvatos megoldást keresni.

A két Szöllősi testvér a hátsó traktusban lakik. Tibor mamája mégsem olyan, amilyennek emlékezetemben rögződött. Kisebb, markánsabb arcú, profilja Tiboréhoz hasonló, hangja pedig vidékiesen darabos. A vélt urias tartózkodásnak nyomát se látom benne. A környezet inkább szegényes, - öreg falicsap, sötét bútorok, konyhaszekrény, rossz olajképek. Nagyjából az a környezet, ahonnan magam is indultam.

Jólesik a szíves kínálat, a sült hús, a szódás rizling, meg a túróslépeny. Hamarosan érkezik Tüskés Zolti, a báty, (Most hallom először, hogy István lévén, a családban mégis így hívják)...

Harkány László, az Erkel Művelődési Ház ügyintézője, melleleg tanár, néhány osztállyal lejjebb ugyanabba a gimnáziumba járt, ahová Tibor. Pék Pálnak pedig - akibe hamarosan beleütközünk - tanára volt. Szervezői ügyességének bizonyága az emlékkönyv, melyben Szemes Maritól, Sinkovitsól Latinovits, Benda Kálmánon át Szabó Magdáig és Kocsis Zoltánig annyian beiratkoztak.

Két pécsi színész és Szkladányi Péter fuvolás kíséretében megyünk a pódiumra. Csak az elfogódottság teszi fátyolozottabbá hangomat, különben a bevezető jól funkcionál. A műsor felépítése roppant arányos. A szövegek élnek, s körbe-körbe nagy az érdeklődés. A legeleveníre vágó írás az *Apám órája*. Figyelem Tüskés nénit, amikor elhangzik férjéről: „szép, nagydarab ember, még most is megnézi a menyecskéket” - arcvonása se rebben. Ez az írás különben igazolja tételemet, hogy Tiborban az indulatok fölött van egy szabályozó, önismeretre és önkritikára szorító ellenőrző készség is. Érzem, hogy itt valóban az ő közönsége van jelen, s tagadhatatlan, hogy személyi varázs van körülötte. Rengetegen mennek hozzá dedikálni. Harkány mindjárt szerződik velünk, hogy ősszel csináljuk meg ezt az estét fordított fölállásban is.

1979. X. 21. Vasárnap. Zalaegerszeg-Balatonyörök

Lázár Tibor, a megyei TIT-főnök prózáját olvasom az ágyban. Az 1944 március-december közt, falujában a somogyi Ladon átért tizen négy éves kori önmagát és az eseményeket elég érdekesen tárja föl. Verskötetét visszaadták, de szerintem több ő a minden régióban található izgága dilettánsnál. Jól elbeszélgetünk ebéd közben az Aranybárányban, délután pedig a ME-SZÖV-munkatárs Piroskával kocsizunk át Győrökre. Szép az egyórás napsütéses út. Az iskola körül várnak ránk, de előbb még lemegyünk a mólóra. Hajó már nem jár, csak néhány pecázó ül a vízparton állhatatosan. A szigligeti öböl csodálatos az ős párái mögött. A keszthelyi ÁFÉSZ-főnök, Sáfár Károly idevaló, ő kísérget bennünket és néhány pedagóga. Közönségem nyolc gyerek és tíz felnőtt. Egryről, Takátsról, Veres Péterről beszélek nekik. Rendkívül értelmes nő Bándy Margit, Németh Lászlóról és sokféleségem más ösztönzőiről vallott. Egy ugyancsak értelmes fiú pedig a fojtogató közöny okairól.

Sáfárék meghívnak bennünket remekül berendezett, patika-tiszta lakásukba. Bortól, kedélyes beszélgetéstől fölhangolódva gurulunk vissza Egerszegre. Piroška kevés beszédű, de nagyon kedves és ragaszkodó teremtés. Szeretné még megmutatni a kis falut, ahol nevelkedett. (Boldogfát?) A sötétben nem sokat látok belőle, később a térképen se találok ilyen falut. Így hát most nem lehetek boldog FA.